

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาลผลกระทบทางสังคมจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน: กรณีศึกษาบ้านหนองตอง ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาลผลกระทบทางสังคมทั้งทางบวกและทางลบและหาแนวทางหรือมาตรการในเชิงป้องกันผลกระทบทางลบจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอนในหมู่บ้านหนองตอง ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาชุมชนด้วยตนเองและคลุกคลีอยู่ในชุมชนอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งทำการรวบรวมข้อมูลครบตามประเด็นที่ศึกษา นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้กลับเข้าไปในชุมชนในระยหลังอีกเป็นช่วงๆ เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสมบูรณ์ที่สุดและเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่รวบรวมได้ในระยแรกด้วย เนื่องจากประเด็นที่ศึกษา จะส่งผลกระทบโดยตรงกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนในระยยาว ซึ่งเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนและไม่อาจที่จะมองข้ามได้

3.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และบุคคล

3.1.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

ผู้ศึกษาได้ศึกษาลผลกระทบทางสังคมของโครงการต่างๆ จากเอกสารตำราวิชาการ นอกจากนั้นยังได้ค้นคว้าและศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวคิดทฤษฎี ซึ่งช่วยให้ผู้ศึกษา นำไปใช้ในการพัฒนากรอบแนวคิด และแนวทางในการศึกษา โดยมีแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ได้แก่ แนวคิดเรื่องการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม การประเมินผลกระทบทางสังคม แนวคิดการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมรวมทั้ง เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แหล่งข้อมูลเอกสารในการศึกษาครั้งนี้จะประกอบไปด้วยข้อมูลด้านสังคมในปัจจุบัน ซึ่งได้ทำการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน ได้แก่ พื้นที่ตั้งเสาลักษณะเสา ระยะเวลาในการก่อสร้าง การดำเนินการก่อสร้าง และการใช้ประโยชน์หลังจากการก่อสร้างโครงการ รวมทั้งเอกสารเกี่ยวกับหมู่บ้านหนองตอง ได้แก่ ข้อมูลเบื้องต้นของหมู่บ้านใน

ด้านลักษณะทางกายภาพ ประวัติความเป็นมา ประชากร เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

3.1.2 การศึกษาข้อมูลจากบุคคล

ในการศึกษาครั้งนี้ การได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นผลการศึกษาที่เป็นจริงและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งเนื่องจากการศึกษาเพื่อคาดเดาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งผลกระทบทางบวกและผลกระทบทางลบของหมู่บ้านหนองตอง โดยมีโครงการระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอนเป็นโครงการหลักที่อาจเกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เลือกผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการ ในพื้นที่บ้านหนองตอง ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้แก่

1. ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการและกลุ่มที่มีผลประโยชน์ในชุมชน ประกอบไปด้วย กำนัน ผู้ช่วยกำนัน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประธานกลุ่มองค์กรต่างๆ ในหมู่บ้าน ประชาชนที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ตัวแทนประชาชน ผู้ประกอบการที่พัก นักวิชาการและเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนในพื้นที่ จำนวน 10 คน
2. เจ้าหน้าที่ของส่วนราชการที่รับผิดชอบพื้นที่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ศูนย์วัฒนธรรม อำเภอปางมะผ้า เจ้าหน้าที่อบต.ปางมะผ้า จำนวน 5 คน

ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงของข้อมูลเบื้องต้นและเข้าใจถึงบริบทชุมชนวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนบ้านหนองตองในปัจจุบันอย่างลึกซึ้ง

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างซึ่งใช้วิธีสัมภาษณ์ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามผ่านแบบสอบถามและการประชุมกลุ่มย่อย และการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) โดยการแจกแจงความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage) สามารถจำแนกเครื่องมือและวิธีการรวบรวมข้อมูลได้ดังต่อไปนี้

3.2.1 ประเด็นการสังเกต (Observation)

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่โครงการทั้งในขณะที่เข้าไปทำการรวบรวมข้อมูล ในประเด็นต่อไปนี้เป็นคือ ลักษณะทางกายภาพ สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม การ

ดำรงชีวิต สภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวบรวมข้อมูลโดยการจดบันทึกและการถ่ายภาพในสถานการณ์ต่างๆ โดยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory observation) ส่วนการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory observation) จะเน้นการสังเกตผ่านกิจกรรมภายในชุมชนต่างๆ เช่นงานประเพณีท้องถิ่น การประชุมหรือการเสวนาผ่านร้านค้า ร้านนั่งทานอาหาร

3.2.2 แบบสอบถาม (Questionnaires)

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นและผ่านการพิจารณาความถูกต้องจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อจัดเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการเก็บข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อเป็นการสนับสนุนความถูกต้องและน่าเชื่อถือเป็นจริงมากที่สุด โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างจากประชากรครัวเรือนทั้งหมด 130 ครัวเรือน หาดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตาราง Darwin Hendel (มนัส สุวรรณ, 2544) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดต้องไม่น้อยกว่า 92 ครัวเรือน โดยทำการเก็บข้อมูลจากผู้ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งมีขั้นตอนในการใช้แบบสอบถามจำนวน 3 ตอน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล เช่น อายุ เพศ สถานภาพฯลฯ

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านหากมีโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชิงใหม่-แม่ฮ่องสอนในประเด็นดังนี้
ประเด็นที่ 1 ด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ ประกอบไปด้วย

1.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

1.2 การจัดการแหล่งน้ำ

1.3 การคมนาคมขนส่ง

1.4 การใช้พลังงาน

ประเด็นที่ 2 ด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

2.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคม

2.2 สาธารณสุขและความปลอดภัย

2.3 คุณค่าทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม

2.4 การท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ สุนทรียภาพ

ส่วนที่ 3 แนวทางหรือมาตรการในการลดผลกระทบทางสังคมจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน

3.2.3 ประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group discussion)

เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ หน่วยงานราชการ โดยร่วมกันให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นและข้อโต้แย้งว่าโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานจะก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมในทางบวกและทางลบในด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ คุณภาพชีวิตและเสนอแนวทางและมาตรการป้องกันในการลดผลกระทบจากโครงการในหมู่บ้านหนองตองอย่างไรบ้าง โดยการประชุมกลุ่มย่อยอย่างเป็นทางการจะประชุม 1 ครั้ง ผู้ร่วมประชุมจำนวน 15 คน ส่วนการประชุมย่อยอื่นๆ จะเป็นการร่วมประชุมผ่านการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยแยกประเด็นประชุมต่างหากจากหัวข้อประชุมหลัก เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนวทางในการบรรเทาผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น โดยผู้วิจัยได้รวบรวมแนวทางในการลดผลกระทบอันเนื่องมาจากโครงการกระเช้าลอยฟ้าจากการประชุมเพื่อนำมาคัดกรองประเด็นที่จำเป็นเร่งด่วนและน่าสนใจในแต่ละหัวข้อ หัวข้อละ 4 แนวทาง นำมาใช้ในแบบสอบถามส่วนที่ 3 เพื่อหาประเด็นในการลดผลกระทบทางสังคม โดยให้กลุ่มตัวอย่างได้เลือกรายตามประเด็นที่มีความสำคัญก่อน-หลัง

3.2.4 แบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อในการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมตามเนื้อหา และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกในกระดาษ โดยเป็นประเด็นด้านผลกระทบอันจะเกิดขึ้นต่อหมู่บ้านจากโครงการฯ ทั้งระหว่างการก่อสร้างและเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ เพื่อจะได้นำประเด็นข้อกังวลไปใช้เป็นแนวทางและมาตรการในการลดผลกระทบ ซึ่งมีดังนี้

1. ผลกระทบด้านการใช้ที่ดิน
2. ผลกระทบด้านน้ำและการใช้น้ำ
3. ผลกระทบด้านการใช้ถนนการคมนาคม
4. ผลกระทบด้านพลังงานไฟฟ้า
5. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม
6. ผลกระทบด้านสาธารณสุข
7. ผลกระทบด้านคุณค่าทางประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น
8. ผลกระทบด้านการท่องเที่ยวและความงามตามธรรมชาติ

3.3 การตรวจสอบข้อมูล

ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ เมื่อเก็บข้อมูลได้มาบางส่วนแล้ว ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลควบคู่กันไปเพื่อจะทำให้ทราบว่าข้อมูลที่ได้อาจเป็นความจริงหรือไม่ ในการตรวจสอบข้อมูลผู้วิจัยจะใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ ซึ่งพิจารณาถึงเวลา สถานที่ บุคคลที่แตกต่างกันว่าข้อมูลที่ได้จะมีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และหากข้อมูลมีความแตกต่างหรือขัดแย้งกัน ผู้ศึกษาจะได้เข้าไปเก็บรวบรวมในประเด็นที่แตกต่างอีกครั้งเพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง เช่น ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามหรือสัมภาษณ์จะทำการตรวจสอบร่วมกับการสังเกตอย่างไม่เป็นทางการและการศึกษาจากเอกสารต่างๆ การตรวจสอบด้วยวิธีนี้จะตรวจสอบกับข้อมูลประเด็นเดียวกันหรือประเด็นที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบด้วยวิธีการดังกล่าวจึงเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ และทำให้ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบมาทำการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละวัตถุประสงค์ มีขั้นตอนดังนี้

แบบสอบถามตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเบื้องต้นของผู้กรอกแบบสอบถาม ใช้สถิติเชิงพรรณนาโดยหาค่าเฉลี่ยเพื่ออธิบายข้อมูลเบื้องต้น

แบบสอบถามตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อหาค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน เลขคณิต และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาตามความเหมาะสม โดยสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา เกณฑ์ที่ใช้ในการแปลผลค่ามัธยฐานเลขคณิตใช้ช่วงค่าเฉลี่ยช่วงละ 0.75 ซึ่งคำนวณจากสูตรหาความกว้างของอัตรภาคชั้น (อัจฉริย์ จันทลักษณ์, 2541)

$$i = \frac{\max - \min}{\max}$$

โดย i หมายถึง ความกว้างของอัตรภาคชั้น

\max หมายถึง คะแนนสูงสุดในอัตรภาคชั้น

\min หมายถึง คะแนนสูงสุดในอัตรภาคชั้น

การกำหนดค่าคะแนนในแบบสอบถามมีค่าสูงสุดเป็น 3 คะแนน และต่ำสุดเป็น 0 คะแนน
ดังนั้นช่วงความกว้างของอัตรภาคชั้นจึงคำนวณได้จาก

$$i = \frac{3 - 0}{4} = 0.75$$

ดังนั้นการแปลผลค่าเฉลี่ยจึงเป็นดังนี้

ตาราง 1 การแปลผลค่าเฉลี่ยของระดับปัญหาปัจจุบัน

คะแนน	ความกว้างของอัตรภาคชั้น	ระดับปัญหาปัจจุบัน
0	0.00 ถึง 0.75	ระดับปัญหาน้อยที่สุด
1	0.76 ถึง 1.50	ระดับปัญหาน้อย
2	1.51 ถึง 2.25	ระดับปัญหปานกลาง
3	2.26 ถึง 3.00	ระดับปัญหามาก

ส่วนข้อมูลผลกระทบท่ามีโครงการ ผู้วิจัยได้นำหลักการคำนวณจากสูตรการหาความกว้างของอัตรภาคชั้น โดยนำค่าอัตรภาคชั้นในระดับปัจจุบันมาเป็นเกณฑ์ และได้กำหนดความกว้างของอัตรภาคชั้นในระดับผลกระทบทางบวกและทางลบดังนี้

ตาราง 2 ระดับผลกระทบทางลบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นถ้ามีโครงการ

ผลกระทบทางลบ		
คะแนน	ความกว้างของอัตรภาคชั้น	ระดับปัญหาปัจจุบัน
-3	-2.26 ถึง -3.00	ระดับปัญหามาก
-2	-1.51 ถึง -2.25	ระดับปัญหปานกลาง
-1	-0.76 ถึง -1.50	ระดับปัญหาน้อย
0	-0.00 ถึง -0.75	ระดับปัญหาน้อยที่สุด

ตาราง 3 ระดับผลกระทบทางบวกที่คาดว่าจะเกิดขึ้นถ้ามีโครงการ

ผลกระทบทางบวก		
คะแนน	ความกว้างของอัตราภาคชั้น	ระดับปัญหาปัจจุบัน
0	0.00 ถึง 0.75	ระดับปัญหาน้อยที่สุด
1	0.76 ถึง 1.50	ระดับปัญหาน้อย
2	1.51 ถึง 2.25	ระดับปัญหปานกลาง
3	2.26 ถึง 3.00	ระดับปัญหามาก

แบบสอบถามตอนที่ 3 แนวทางหรือมาตรการในการลดผลกระทบทางสังคมจากโครงการคิดเป็นค่าสถิติร้อยละของการให้ลำดับความสำคัญที่ 1-4 ของแต่ละข้อที่ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้เสนอแนะ โดยที่ผู้วิจัยจะนำร้อยละของการจัดลำดับความสำคัญของแนวทางและมาตรการป้องกันเพื่อลดผลกระทบในพื้นที่หมู่บ้านหนองตอง และนำข้อเสนอแนะอื่นมาเรียบเรียงและประมวลผลความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ โดยการบรรยายเชิงพรรณนา เพื่อให้ข้อมูลสอดคล้องและสัมพันธ์กัน

โดยเรียงลำดับความสำคัญดังนี้

1 = ระดับมากที่สุด

2 = ระดับมาก

3 = ระดับปานกลาง

4 = ระดับน้อย